

Crkva koja izlazi. Aktualnost apostolske pobudnice *Evangelii gaudium* pape Franje

NIKOLA VRANJEŠ*

UDK:
25*262.131*262.2
Pregledni članak
Primljeno:
17. rujna 2014.
Prihvaćeno:
12. prosinca 2014.

Sažetak: *Apostolska pobudnica pape Franje Evangelii gaudium* zasigurno je jedan od dokumenata koji će obilježiti pontifikat sadašnjega Pape, ali koji će obilježiti i razdoblje života Crkve u kojemu živimo i djelujemo. U tom dokumentu ogledaju se potrebe i izazovi Crkve danas. Ovaj dokument cjelokupno crkveno djelovanje promatra kroz prizmu evangelizacije. U njemu se izdvajaju sve bitne sastavnice crkvenoga života i djelovanja, sastavnice u odnosu na koje se daju jasne smjernice s obzirom na preobrazbu nekih dosadašnjih modela pastoralala, kao i na suočavanje s izazovima i problemima koje se jasno prepoznaje i naziva pravim imenom. U ovom radu pokušavamo prepoznati bitne točke u kojima se ogleda aktualnost ovoga dokumenta s obzirom na situaciju u našoj domovinskoj Crkvi. Tematici prilazimo s namjerom teološko-pastoralnoga raspoznavanja konkretnoga pastoralala u svjetlu smjernica ovoga dokumenta. Pritom upućujemo na one sastavnice današnjega pastoralnoga 'izlaženja' Crkve prema periferijama ljudskih života koje su u tom pogledu osobito aktualne. Tri teme se u ovom smislu posebno proučavaju, a to su: župa, obitelj i homilija. Uza samu pobudnicu *Evangelii gaudium* kao teološko-pastoralni oslonac u sastavljanju ovoga rada poslužila su i djela nekih biskupa i teologa, a osobito onih koji Papino djelovanje poznaju i iz vremena prije nego što je postao papa, a neki od njih izbližega prate njegovo djelovanje i danas.

Ključne riječi: *Evangelii gaudium*, evangelizacija, radost, pastoral, obitelj, župa.

Uvod

Programatska apostolska pobudnica pape Franje *Evangelii gaudium* označena je u cjelini sintagmom »Crkva koja izlazi«. Papa je koristi na više mjesta u ovom dokumentu¹

* Doc. dr. sc. Nikola Vranješ, Teologija u Rijeci, Područni studij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Omladinska 14, 51000 Rijeka, Hrvatska, nickvranjes@yahoo.com

¹ Usp. FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o navještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 163, Zagreb, 2013., br. 1, 20, 23-24, 49 i dr. (= EG)

i čini se da je upravo ovo jedna od sintagmi koja na najbolji način sažima cijelu njegovu teološko-pastoralnu misao i nakanu. Crkva koja prihvaća, točnije, Crkva otvorenih vrata u koju je moguće ući, ali koja su otvorena i zato da ona sama izađe u svijet, bila je jedna od temeljnih misli kardinala Bergoglia i prije nego što je postao papa.² Poslana od Isusa, evangelizirati i tako privoditi ljude svjetlu evanđelja, Crkva danas treba odlučnije izići ne samo prema siromasima kojima ovaj Papa posvećuje posebnu pozornost,³ već i na sve periferije ljudskog života koje trebaju svjetlo evanđelja (usp. EG, br. 20). Kako bi se to ostvarilo, očito se puno toga unutar Crkve same treba promijeniti i to ne tek u nekim segmentima njezina djelovanja, već u prvom redu u redovitom pastoralnom djelovanju (usp. EG, br. 14). Ova pobudnica stoga dotiče sve bitne sastavnice pastora i pokušava u odnosu na njih označiti elemente promjene.⁴ Ona se može promatrati i kao teološko-pastoralni, ali neodvojivo od toga i kao duhovni poticaj cijeloj Crkvi na novu etapu evangelizacije. Štoviše, cijelo njezino peto poglavlje, naslovljeno *Duhom ispunjeni evangelizatori*, u cijelosti je posvećeno upravo duhovnim pretpostavkama evangelizacije, a te pretpostavke papa razrađuje i u ostalim dijelovima dokumenta.

1. 'Izići' nošeni radošću evanđelja

Ova pobudnica želi podsjetiti cijelu Crkvu na evangelizaciju kao njezinu prvotnu i temeljnu zadaću.⁵ No, uz tu želju, postavljena je vrlo realno s obzirom na stanje u Crkvi i na potrebne preduvjete za osjetniji evangelizacijski pomak danas. Da bi kršćani evangelizirati moraju najprije sami biti evangelizirani, a to znači da moraju najprije sami doživjeti duboku radost evanđelja. Radost susreta s Isusom preduvjet je evangelizacije. Iako se čini da je ovo dobro poznata i tako logična tvrdnja, dublje proučavanje ovog dokumenta otkriva i dublje razloge zašto se mnogi kršćani danas ne raduju, a s tim i pitanje zašto onda i ne mogu djelovati evangelizacijski.

Čovjek je biće radosti, stvoren je za sreću i radost, za uspješan i osmišljen život. Ljudski život po sebi bi trebao biti beskrajna radost. To je Božja volja za čovjeka (usp. EG, br. 2). Zato su 'radost, evanđelje i evangelizacija' usko povezani pojmovi.⁶

² Usp. E. H. GARCÍA, *La Chiesa e la parrocchia nel pensiero di papa Francesco*, u: *Orientamenti pastorali* 61(2013.)11, str. 32.

³ Tema siromaštva i brige za siromašne obrađuje se posebice u četvrtom poglavlju ovog dokumenta naslovljenom *Socijalna dimenzija evangelizacije*.

⁴ Usp. L. SORAVITO, *Costruire una comunità missionaria che vive »in stato di evangelizzazione«*, u: *Orientamenti pastorali* 62(2014.), str. 8.

⁵ Usp. *isto*, str. 15.

⁶ Usp. U. UGHI, F. AMMENDOLIA, *Evangelii gaudium: missione, azione, gioia e fiducia*, u: *Orientamenti pastorali* 62(2014.)3, str. 81.

Bog nas želi radosnima već na ovoj zemlji i stoga Papa toliko i inzistira na opredjeljenju za siromašne, kako bi i oni što više bili sudionici istinske radosti.⁷

Radost, očito, podrazumijeva uživanje nečega što je izvor radosti. I Papa govori o *uživanju*, ali ne bilo kakvom, već o uživanju u zajedništvu s Bogom, u slatkoj radosti njegove ljubavi⁸ koja se u susretu s Kristom uvijek iznova rađa (usp. EG, br. 1). Samo se iz tog susreta može krenuti na put evangelizacije. Taj susret kršćaninu otkriva da je izvor neizmjerne radosti dar Gospodinova poziva na život i ljubav koja stoji u temeljima svega.⁹ Upravo bi takva radost trebala uvijek biti u podlozi kršćanskog bića, kao i pastoralnih nastojanja Crkve (usp. EG, br. 6). Evangelizacija ne nastupa ukoliko nema takva uživanja i takve radosti, jer evangelizacija je po sebi radosna, i to u svim svojim dimenzijama, dakle, i u odnosu na Onoga kojega se naviješta, ali i u odnosu na njegove učenike koji su ispunjeni njegovom ljubavlju. Čini se da je danas itekako nužno više radosti i u crkvenom djelovanju, radosti koja često posustaje zbog vanjskih napada, ali i zbog pogriješnih tumačenja mistike križa koja često gotovo 'demoniziraju' emotivnu stranu života.¹⁰

Radost i evangelizacija su neodvojivi jer radost evanđelja uvijek je misijska radost (usp. EG, br. 21). Drugim riječima, vlastito iskustvo susreta s Isusom nužno vodi k evangelizacijskom svjedočenju. Da bi to svjedočenje danas bilo vidljivije i snažnije, nužno je, općenito gledano, da se pastoralno djelovanje postavi tako da Crkva zna preuzeti inicijativu. Izići znači upravo to, znati evangelizacijski preuzeti inicijativu¹¹ i cijeli pastoral promatrati u tom kontekstu. Redoviti pastoral treba postati širi, otvoreniji i kreativniji (usp. EG, br. 27). Takav pastoral u svojoj duhovnoj podlozi podrazumijeva spremnost na dijeljenje ljubavi, spremnost na poniženje, na podršku i praćenje, na strpljivost i ustrajnost, na sebedarje (usp. EG, br. 24).

2. Pastoral u preobrazbi

Da bi Crkva danas postala onom koja 'izlazi', nužna je preobrazba pastoralala (usp. EG, br. 27). Pastoral u misijskom ključu, kako ga naziva Papa (usp. EG, br. 33),

⁷ Usp. *isto*, str. 82.-83.

⁸ Usp. EG, br. 2. O uživanju govori kada je riječ i o socijalnoj dimenziji evangelizacije i odnosu prema ovom svijetu: »Znamo da Bog želi sreću svojoj djeci i na ovoj zemlji, iako su pozvana na puninu vječnog života, jer sve je stvorio nama »na uživanje« (1 Tim 6, 17), *svima* na uživanje... «; *isto*, br. 182.

⁹ Usp. *isto*, br. 162. Isto će Papa istaknuti i u svojoj prvoj enciklici; usp. FRANJO, *Lumen fidei – Svjetlo vjere. Eksciklika vrhovnog svećenika Franje biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o vjeri*, Kršćanska sadašnjost, Dokumenti 162, Zagreb, 2013., br. 15.

¹⁰ Usp. G. TANGORA, *La Chiesa nella Evangelii gaudium*, u: *Orientamenti pastorali*, 62(2014.)3, str. 43.

¹¹ *Isto*, br. 24: »Crkva koja »izlazi« zajednica je učenika misionara koji preuzimaju inicijativu, koji se uključuju, koji prate, koji daju ploda i raduju se.«

zahtijeva, jednostavno rečeno, da Crkva sebe shvati kao zajednicu trajno u stanju evangelizacije.¹² Budući da Papa pritom upozorava na misijsku preobrazbu cijele Crkve, važno je krenuti od nosivih elemenata redovitog pastoralala, tj. od struktura. Strukture moraju također biti nošene novim životom i istinskim evanđeoskim duhom. U suprotnom mogu čak ometati evangelizacijski polet (usp. EG, br. 26). Papa stoga traži reformu struktura u evangelizacijskom smislu (usp. EG, br. 27). Pored toga, cjelokupni pastoral mora doživjeti promjenu od pastoralala očuvanja, koji više nije dovoljan, prema evangelizacijskom pastoralu.¹³ U tom pogledu papa zahtijeva nekoliko važnih preinaka, s obzirom na pastoralno djelovanje, koje polaze od drugačije metode pastoralala, kao i još nekih važnih elemenata.

2.1. DRUGAČIJA METODA PASTORALA

Da bi Crkva mogla ostvarivati izlazak prema ljudskim periferijama, nužna joj je dobra metoda djelovanja. »Izići prema drugima da bi se došlo do ljudskih periferija ne znači bezglavo i besciljno trčati za svijetom.« (EG, br. 46). Drugim riječima, treba biti vođen određenom metodom koja pastoral čini jasnim i organski integriranim. Kako bi današnji pastoral doista bio evangelizacijski, nužno je da se promijeni njegova metodologija.

Mogli bismo, s obzirom na to, ustvrditi da je nužno najprije posvješćivati pastoralnim djelatnicima uopće važnost prikladne metode u pastoralu i to ponajprije zbog činjenice da se današnji pastoral u mnogome još uvijek ostvaruje kao da mu i nije potrebna neka metoda. Metoda se često uopće i ne vidi kao važna i potrebna. Papa zato jasno upozorava da je najprije nužno napustiti kriterij sažet u izreci »uvijek se radilo tako« (EG, br. 33). Taj kriterij, koji u mnogome još uvijek dominira pastoralnom stvarnošću, samo je paradigmatički pokazatelj stanja s obzirom na metode djelovanja koje često nisu ni određene, a kamoli razvijene. To je tim pogubnije ukoliko je jasno da pitanje metode nije tek pitanje nekakve 'tehnik' ili 'strategije' djelovanja, već pitanje crkvenoga zajedništva i djelovanja zajednice, vizije njezina života, njezinih ciljeva i sredstava s kojima raspolaže. Papa stoga poziva »... sve da budu odvažni i kreativni u toj zadaći propitkivanja evangelizacijskih ciljeva, struktura, načina i metoda vlastitih zajednica. Utvrđivanje ciljeva bez prikladnoga zajedničkoga traženja sredstava za njihovo postizanje osuđeno je na to da se pretvori u fantaziju. Pozivam sve da velikodušno i hrabro primjene smjernice sadržane u ovom dokumentu, bez odstupanja ili strahova. Važno je ne kročiti sami, računati uvijek na

¹² Usp. L. SORAVITO, *Costruire una comunità missionaria che vive »in stato di evangelizzazione«*, str. 8.-9.

¹³ Usp. L. SORAVITO, *Costruire una comunità missionaria che vive »in stato di evangelizzazione«*, str. 9.

braću i osobito na vodstvo biskupa, u mudrom i realističnom pastoralnom razlučivanju.« (EG, br. 33). To se skladno poklapa s već istaknutom potrebom izlaska na periferije života današnjih ljudi i današnjega društva.

Metodu koju on vidi kao prikladnu za pastoral naziva *razlučivanjem* o kojemu govori na mnogo mjesta u ovom dokumentu (usp. EG, br. 43., 45., 46. i dr.). Razlučivanje je kao bitna komponenta djelovanja Crkve bilo uključeno i u dokumente Crkve u Latinskoj Americi, iz koje Papa dolazi.¹⁴ U prikladnom razlučivanju potrebno je odlučiti čemu se konkretno više posvetiti i koje prioritete odabrati. Metoda pastora ne bi smjela biti opterećena sociološkim analizama, a čini se da je to danas jedan od problema pastora. Papa stoga, među ostalim, ističe: »... ne pomaže nam mnogo ni čisto sociološka analiza, koja pretendira obuhvatiti čitavu stvarnost koristeći samo hipotetski neutralnu i neškodljivu metodu...«, te potom jasno ističe da je razlučivanje u pastoralu daleko više od toga: »ono što želim ponuditi više je povezano s evanđeoskim razlučivanjem. To je pristup učenika misionara koji se 'hrani svjetlom i snagom Duha Svetoga'.« (EG, br. 50). Pozivajući se na, mogli bismo ga nazvati, određeno programatsko utvrđivanje evanđeoskog razlučivanja kao stila djelovanja Crkve kod Ivana Pavla II.,¹⁵ papa Franjo iz pastoralne perspektive to razlučivanje nužno vidi kao način propitivanja znakova vremena, tj. otkrivanja poticaja Duha Svetoga za djelovanje Crkve danas (usp. EG, br. 51).

Metoda razlučivanja u pastoralu danas je važna kako bi se, kako vidimo, izbjegla opasnost pretjeranih socioloških analiza koje se pod krinkom neutralne metodologije pojavljuju sa zahtjevom da budu jedini i sigurni ocjenjivači čitave stvarnosti, a s druge strane kako bi sam pastoral bio što utemeljeniji, što plodonosniji i kreativniji. Naime, samo ovakva metodologija omogućuje uvijek novo zauzimanje u evangelizaciji, polazeći od radosnoga duhovnog susreta s Isusom koji uvijek obnavlja svoje vjernike i svoju zajednicu. Papa stoga ističe: »Svojom novošću on uvijek može obnoviti naš život i našu zajednicu, i premda je upoznala i mračna razdoblja i crkvene slabosti, kršćanska poruka nikada ne stari. Isus Krist može također razbiti suhoparne sheme, u koje ga pokušavamo zatvoriti, a iznenađuje nas svojom konstantnom božanskom kreativnošću. Svaki put kada se trudimo vratiti izvoru i ponovno otkriti izvornu svježinu evanđelja, javljaju se novi putovi, kreativne metode s različitim oblicima izraza, rječitiji znakovi, riječi bremenite novim značenjem za današnji svijet. Zapravo, svako evangelizacijsko djelovanje uvijek je 'novo'.« (EG, br. 11).

¹⁴ Više o tomu vidi u: A. BRIGNOLI, *Da Aparecida a Roma, per un'autentica »conversione pastorale*«, u: *Orientamenti pastorali* 61(2013.)11, str. 54.

¹⁵ Usp. IVAN PAVAO II, *Dat ću vam pastire – Pastores dabo vobis. Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji (formaciji) u sadašnjim prilikama*, Glas Koncila, Zagreb, 2012., br. 10.

2.2. KREATIVNI PASTORAL U SLUŽBI INKULTURACIJE EVANĐELJA

Kao što je moguće uočiti, jedna od temeljnih potreba današnjeg pastoralala jest potreba da postane kreativniji i inovativniji. To je preduvjet snažnijeg izlaska Crkve prema našim suvremenicima, osobito u gradskim sredinama. U gradovima se na poseban način pokazuju plodovi novih kultura u koje su uključeni njihovi stanovnici. »To iziskuje od nas da pronađemo inovativne prostore i mogućnosti molitve i zajedništva, koji će biti privlačniji i bremenitiji značenjem za stanovnike gradova.« (EG, br. 73). Pritom je važno ne bježati od novih kulturnih paradigmi, već ih pokušati pročistiti i obogatiti kršćanskim sadržajima, a to nije moguće činiti samo ponavljajući uvijek iste modele djelovanja. »Potrebna je u tom smislu evangelizacija koja je kadra rasvijetliti nove načine odnosa s Bogom, drugima i okolinom, i koja pobuđuje temeljne vrjednote. Nužno je doći tamo gdje se oblikuju nove priče i paradigme, doprijeti s Božjom riječju do najdubljih srži duše gradova.« (EG, br. 74).

Kreativni pastoral nužan je kako bi se izbjegla, s jedne strane, tzv. 'rutinizacija' djelovanja,¹⁶ a s druge strane, kako je već istaknuto, 'bezglavo i besciljno' djelovanje (usp. EG, br. 46). Očito je mudro razlučivanje put koji ide između tih ekstrema i koji omogućuje otkrivanje uvijek novih načina djelovanja i kreativnih pristupa s različitim oblicima izraza koji će omogućiti snažnije približavanje današnjem svijetu (usp. EG, br. 11). Na taj način moći će se ostvarivati jedan od temeljnih zahtjeva evangelizacije, a taj je da se shvati i ostvaruje kao inkulturacija.

2.3. POOSOBLJENI PASTORAL

Evangelizacija ne znači neku neodređenu stvarnost u kojoj se čovjek kao osoba ne bi mogao pronaći. Baš suprotno, pozvani smo osobno postati radost za druge.¹⁷ Iz toga proizlazi potreba poosobljenoga pastoralnoga djelovanja (usp. EG, br. 127-128). Veliki problem pastoralala, osobito na razini župnih i drugih crkvenih zajednica, pomanjkanje je osobnoga pristupa u djelovanju, tj. takva pristupa koji će omogućiti pastoralno dopiranje do svake pojedine osobe i pomoć svakoj pojedinoj osobi na putu osobnoga obraćenja i života s Bogom.¹⁸ Papa Franjo ovaj problem ne uočava tek kao jedan od pastoralnih izazova, već očito kao vrlo ozbiljnu prijetnju ukupnom djelovanju Crkve, prijetnju koja u određenom smislu poprima strukturalne oznake. (usp. EG, br. 63). Depersonalizacija pastoralala direktno vodi k zanemarivanju konkretnih osoba (usp. EG, br. 82), te pastoral, umjesto susreta konkretnih osoba

¹⁶ Usp. A. MASTANTUONO, *Una pastorale in conversione*, u: *Orientamenti pastorali* 62(2014.)3, str. 24.

¹⁷ U. UGHI, F. AMMENDOLIA, *Evangelii gaudium: missione, azione, gioia e fiducia*, str. 85.

¹⁸ Usp. C. TORCIVIA, *La parola edifica la comunità. Un percorso di teologia pastorale*, Il pozzo di Giacobbe, Trapani, 2008., str. 101.

s Bogom i međusobno, pretvara tek u određeni oblik organizacije. Nužno je stoga u bilo kojem pastoralnom nastojanju voditi računa o pojedinim osobama kao neponovljivim subjektima kojima je upućena Božja poruka i koji su pozvani na puno uključivanje u zajednicu spasenja. Zato je »nužno da se formiraju uvjereni kršćani, sposobni susretati one koji nisu vjernici tamo gdje oni žive, u njihovim svakodnevnim iskustvima; sposobni uspostavljati s njima odnose prijateljstva i dijaloga i komunicirati im vlastito iskustvo vjere. Danas se više nego ikad pokazuje nužnom evangelizacija »od kuće do kuće,« individualizirano, kapilarno približavanje kršćanskoj poruci.«¹⁹

Glede specifične teme evangelizacije, poosobljeni pastoral za pastoralne djelatnike osobito znači spremnost na takav pristup osobama koji će biti pozoran, stalan, svakodnevan, s autoritetom i poštovanjem, koji će podupirati, pratiti i nositi, koji će omogućavati slušanje i dijalog, ali i poticanje na buđenje pitanja vjere i na potpuni životni odgovor na njih.²⁰

2.4. PASTORAL NOŠEN MISIJSKOM DUHOVNOŠĆU I EVANĐEOSKIM UNUTARCRKVENIM ODNOSIMA

Papa Franjo uviđa da je za ostvarivanje evangelizacijskog poslanja Crkve nužna duhovna obnova Crkve iznutra. Ovaj njegov dokument možemo smatrati i njegovim duhovnim usmjerenjem za cijelu Crkvu. Tek istinski duhovni žar i zajedništvo, nošeno iskrenim evanđeoskim odnosima između svih članova crkvene zajednice, mogu biti stupovi na kojima počiva evangelizacija. A nje često nema upravo zato što nedostaje istinske duhovnosti i stvarnog evanđeoskog zajedništva u Crkvi. Više je razloga za pojave takve vrste. Papa će zato duhovnim temeljima kršćanskog života i evangelizacije posvetiti i cijelo peto poglavlje ovoga dokumenta, naslovljeno *Duhom ispunjeni evangelizatori*, ali će pitanja duhovnosti provlačiti cijelim dokumentom, a osobito u završetku njegova drugog poglavlja.

Istinski duhovni život uvijek je misijske naravi. Polazi od duboke povezanosti s Isusom Kristom i nošen je nastojanjem sudjelovanja u njegovu djelu spasenja. Nužno je živjeti u logici stalnog otkrivanja Božje prisutnosti u vlastitom životu.²¹ Takvoj duhovnosti danas stoje na putu izazovi poput individualizma, krize identiteta članova Crkve i u skladu s tim opadanja gorljivosti (usp. EG, br. 78). Ti se izdanci

¹⁹ L. SORAVITO, *Costruire una comunità missionaria che vive »in stato di evangelizzazione«*, str. 15.

²⁰ Usp. F. MIANO, *Per un nuovo senso dell'impegno pastorale*, u: *Orientamenti pastorali* 62(2014.)3, str. 58.-59.

²¹ Usp. L. SORAVITO, *Costruire una comunità missionaria che vive »in stato di evangelizzazione«*, str. 9.

egoizma pretaču u različite pojave koje narušavaju istinski duhovni život i zajedništvo Crkve iznutra. Takve su pojave pretjerana briga za vlastitu komotnost, razočaranje, pastoralna mlitavost, lijenost, bezlični pragmatizam i aktivizam u pastoralu, depersonalizacija pastoralna, beznađe, želja za viđenjem neposrednih rezultata djelovanja, osjećaj poraza i dr. K tomu, danas je na djelu određeno preusmjeravanje duhovnosti koje Papa opisuje duhovnom svjetovnošću, koja se skriva pod brojnim krinkama istinskoga crkvenoga života i pastoralnoga zauzimanja, a zapravo samo predstavlja različite oblike individualizma, tj. egoizma koji se vješto skriva ispod naizgled pobožnih motiva (usp. EG, br. 93).

Papa zato sve članove Crkve, od pastira do vjernika laika, poziva na iskrenost, na uklanjanje od licemjerja koje je jedan od najvećih neprijatelja evangelizacije, na bijeg od površnoga duhovnog života i pastoralnoga djelovanja, te na rast u zrelosti vjere i vlastitoga poziva. Autoritet u Crkvi vidi uvijek i jedino u službi Božjem narodu, a zauzetost oko pojedinih segmenata crkvenoga života, neodvojivom od istinske pastirske brige za spasenjem naroda. Elitizam u Crkvi, gnosticizam, borbu za oblike sitne moći i ugleda, te izdizanje iznad braće, preziranje drugih s bilo kojeg razloga, ljubomoru i međusobne borbe Papa osuđuje kao direktne produkte posvjetovnjačenja crkvenoga života. Jedino što takva zla može pobijediti jest sam Duh Sveti kao istinski nositelj duhovnog života kršćana i zato mu se kršćani trebaju neprestano otvarati. Stoga istinska briga kršćana treba biti uvijek i samo jedna, što snažnije i što iskrenije povezivanje s Bogom i otvaranje njemu. Bez toga nema evangelizacije u bilo kojem pogledu. Sve drugo bez toga biti će samo privid. U tom smislu Papa ističe: »Očuvao nas Bog svjetovne Crkve površnoga duhovnog ili pastoralnoga sjaja! Ta zagušljiva svjetovnost može se jedino liječiti udisanjem čistoga zraka Duha Svetoga, koji nas oslobađa usredotočenosti na same sebe, skrivene pod plaštem pobožnosti lišene Boga. Ne dopustimo da nam se ukrade evanđelje!« (EG, br. 97).

Papa poziva na viđenje problema kao šansi za duhovni i pastoralni napredak i sazrijevanje (usp. EG, br. 84). Takav pristup crkveno će zajedništvo sve više činiti istinskim evanđeoskim zajedništvom, a ne tek formalnim, a često gotovo »prisilnim« okvirom suživota bez stvarnih kršćanskih motivacija. Zajedništvo je ključno za evangelizaciju i predstavlja jedan od njezinih najvažnijih putova.²² Ono je i cilj evangelizacije. No, zajedništvo koje nije utemeljeno u istinskoj duhovnosti i stvarnim evanđeoskim motivima, s vremenom postaje više opterećenje nego poticaj za evangelizaciju. Rješenje nije u napuštanju zajedništva ili u njegovu još jačem srozanju, već u stalnom obraćenju i življenju u evanđeoskoj napetosti stalnog nastoja-

²² Usp. L. SORAVITO, *Costruire una comunità missionaria che vive »in stato di evangelizzazione«*, str. 11.

nja oko širenja obzora Božje ljubavi prema braći i sestrama (usp. EG, br. 92). To je za članove Crkve jedini put po pitanju zajedništva, ali i tolikih drugih pojedinačnih stvarnosti koje ono uključuje.²³ To znači da je nužno trajno nastojanje oko uvijek zrelijih i kvalitetnijih vjerskih odnosa unutar zajednice.²⁴ Konkretnije, to znači da je danas nužno poraditi na tomu da se unutar zajednice Crkve snažnije i iskrenije žive trenutci susreta u značenjskom bratskom zajedništvu, da zajednica postaje uvijek više otvorenijom i gostoljubivijom, da sve svoje članove potiče u zrelosti, te aktivnom i odgovornom vjerskom životu.²⁵

3. Specifične teološko-pastoralne teme

U svjetlu cjelokupne poruke ove apostolske pobudnice sada se posebice posvećujemo trima teološko-pastoralnim temama u odnosu na koje se danas u pastoralu osjećaju nemali problemi i izazovi. Ovdje, jasno, ne ulazimo u detaljno i sustavno proučavanje tih tema, već ih nastojimo promatrati u svjetlu poticaja iz ovoga dokumenta te tako uočiti njegovu aktualnost u odnosu na neka, vrlo bremenita područja poslanja, imajući pritom osobito u vidu hrvatsku pastoralnu situaciju. Prve dvije teme, župna zajednica i pastoral braka i obitelji, djelomično ćemo povezati kako bismo uočili neke bitne poveznice i mogućnosti djelovanja u odnosu na ova pastoralna područja. Treća tema navještaj je evanđelja svećeničkim homiletskim djelovanjem. I u odnosu na ovu temu pozabavit ćemo se s nekim aktualnijim teološko-pastoralnim izazovima, s obzirom na homiliju, ponovno u svjetlu poticaja pape Franje.

3.1. ŽUPA KAO ZAJEDNICA KOJA 'IZLAZI'

Prva od važnih teološko-pastoralnih tema, čijoj obnovi u svjetlu ovoga dokumenta želimo posvetiti više prostora u ovom radu, jest župa. Polazimo od pitanja kako papa Franjo vidi župu danas i što bi to 'izlaženje' Crkve trebalo značiti za župnu zajednicu? Važno je primijetiti da se u ovom dokumentu o temi župne zajednica (kao i temi obitelji) najviše progovara u prvom poglavlju koje nosi naslov 'Misijska preobrazba Crkve'. Ta činjenica daje naslutiti da papa Franjo ove stvarnosti želi promatrati upravo u svjetlu potrebe drugačijeg, obnovljenog pristupa Crkve evangeli-

²³ Kao što je primjerice pitanje duhovnih zvanja, koja se sigurno javljaju tamo gdje se živi istinska evanđeoska gorljivost donošenja Krista drugima (usp. EG, br. 107), što znači da je nedostatak te gorljivost jedan (sigurno, ne jedini!) od temeljnih razloga zašto u pojedinim crkvenim ambijentima postoji problem zvanja.

²⁴ Usp. L. SORAVITO, *Costruire una comunità missionaria che vive »in stato di evangelizzazione«*, str. 11.

²⁵ Usp. *isto*, str. 12.

zacijskom poslanju koje je neodvojivo od njezine biti, od onoga za što ona postoji. Sve crkvene strukture, pa tako i župna zajednica, nužno trebaju biti prevrjednovane u pogledu što boljeg evangelizacijskoga poslanja (EG, br. 28). S tim se naznačuje jedan od temeljenih problema suvremenih župnih zajednica, a riječ je o izazovu vrlo manjkave evangelizacijske aktualnosti današnjih župa.

‘Pastoralni rad u preobrazbi’ naziv je podnaslova unutar kojega se izričito govori o župi. Preobrazba pasterala u evangelizacijskom ključu očito je nezamisliva bez misionarske preobrazbe župe. To najprije podrazumijeva suočavanje s određenim izazovima i problemima na koje Papa jasno upozorava i u tom kontekstu spominje i župu. Među tim izazovima ističu se birokratizam, manjak gostoljubivosti i evangelizacijskog žara: »Potrebno je, nadalje, priznati da kod dijela naših krštenika ne postoji osjećaj pripadnosti Crkvi, što se duguje također nekim strukturama i katkad negostoljubivom ozračju u nekim našim župama i zajednicama, ili previše birokratskom načinu rješavanja problema, bili oni jednostavni ili složeni, u životu naših naroda. U mnogim dijelovima prevladava administrativni aspekt nad pastoralnim, kao i usredotočenost na podjeljivanje sakramenata (sakramentalizacija) bez drugih oblika evangelizacije.« (EG, br. 63).

Možda bi se dobar opis izgleda i aktivnosti župne zajednice danas, u skladu s namjerama pape Franje, mogao kratko sažeti riječima jednog talijanskog teologa: »Župa tako biva stvarno prepoznata kao aktivni prostor, zauzet oko prepoznavanja barem minimalnih znakova vjere, kao i najslabijih znakova interesa za kršćansko naslijeđe i identitet; prostor zauzet kako bi iste pobudio preko pokazanoga javnog svjedočanstva i kako bi ih pratio putem instrumenata (obredi, simboli, tekstovi, susreti...) koji usmjeravaju i potiču prema formama sazrijevanja ovih znakova.«²⁶

Ovakvo viđenje župe podrazumijeva najprije ispravno viđenje Crkve u odnosu na teritorij i evangelizaciju koja je uvijek vezana uz njega, kao i uz određene društveno-kulturne elemente. U svjetlu takva viđenja, župa se promatra kao redovita struktura putem koje Crkva dolazi do tkiva kulture. Župa je pozvana sijati sjeme kršćanskog naslijeđa unutar živog, jednostavnog i svakodnevnog lokalnog tkiva društva.²⁷ Ona treba od jednostavne i često čisto simboličke kršćanske prisutnosti na nekom prostoru postati aktivni ambijent evangelizacije. To u prvom redu znači da treba sve više postajati ambijentom zrelog kršćanskog iskustva.²⁸ Kao iskaz zajedništva Crkve, župa treba biti uobličena na način da podržava i nosi nepromjenjive elemente vlastitoga identite-

²⁶ L. BRESSAN, *La parrocchia oggi. Identità, trasformazioni, sfide*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna, 2004., str. 416.

²⁷ Usp. *isto*, str. 391.

²⁸ Usp. *isto*, str. 375.

ta, ali uvijek u spremnosti za dijalog, susret i slušanje.²⁹ Župa je kršćanski društveni prostor koji je uronjen u društvo i kulturu jednog kraja, naroda i zemlje, u njihovu povijest, nasljeđe i kao takva pozvana je pozivati te društvene i kulturne ambijente na susret s kršćanskom porukom i živom kršćanskom baštinom.³⁰ Župa se, u tom smislu, treba uključiti u igru društvenih odnosa na odnosnom prostoru.³¹ Upravo župa treba omogućiti kršćanskom naslijeđu, koje nosi u sebi, da dođe u dodir, u komunikaciju s lokalnom baštinom, povijesti i kulturom.³² Svima koji žele doći u dodir s kršćanskim naslijeđem, župa treba ponuditi više mogućih načina susreta.³³ Ona bi zato trebala postati kreativnom evangelizacijskom zajednicom.

3.2. OBITELJ KAO ZAJEDNICA KOJA EVANGELIZIRA

Slično kao i o temi župne zajednice u apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium* o temi obitelji također se progovara kratko, ali jezgrovito.³⁴ Kao i svi drugi bitni i nezamjenjivi elementi života Crkve, i obitelj se promatra u svjetlu drugačijeg pristupa evangelizaciji. Obitelj je jasno prepoznata kao temeljna stanica društva i Crkve. (EG, br. 66). Papa Crkvu uspoređuje s obitelji (usp. EG, br. 139). U okviru ukupnoga govora o evangelizaciji, obitelj ima nezamjenjivo mjesto. Upravo se najprije u njoj uči životu u vjeri. Obitelj je stoga prva nositeljica evangelizacije svojim članovima, ali i nezamjenjiv čimbenik evangelizacije u Crkvi. Ovdje ističemo neke elemente pastorala braka i obitelji koje bi trebalo unaprijediti u svjetlu poticaja pape Franje, imajući osobito u vidu i značenje, ali i poticaje predstojeće Sinode biskupa u Rimu na temu obitelji.

Puno je toga potrebno činiti da bi obitelj uistinu bila evangelizacijska zajednica. Poznata je, naime, činjenica da je obitelj danas općenito, a u odnosu na religijsku dimenziju života posebno, u sasvim specifičnoj situaciji. U našoj Domovini većina obitelji poistovjećuje se s katoličkom vjerskom baštinom, te u nekoj mjeri sudjeluje u životu Crkve. No, tek se za vrlo mali broj obitelji može reći da se radi o svjesnim i katolički zauzetim obiteljima, pogotovo što se tiče evangelizacije društva. Više je razloga za ovakvu situaciju. Prije svega, društveni i pastoralni kontekst danas se bitno promijenio u odnosu na oznake koje je imao prije nekoliko desetljeća. I čini se

²⁹ Usp. isto, str. 416.

³⁰ Isto, str. 383; B. SEVESO, *La pratica della fede. Teologia pastorale nel tempo della Chiesa*, Glossa, Milano, 2010., str. 613.

³¹ Usp. L. BRESSAN, *La parrocchia oggi. Identità, trasformazioni, sfide*, str. 411.

³² Usp. isto, str. 401.

³³ Isto, str. 393.

³⁴ O župi se kratko, ali jezgrovito govori u br. 28 ovog dokumenta, dok se tematika obitelji obrađuje na više mjesta, a najviše u br. 66.-67.

da se mijenja puno brže nego što se to uspije i zamijetiti, a kamoli na to prikladno reagirati. Obitelj je pod utjecajem mnogih društveno-kulturnih čimbenika koji utječu na vrijednosni sustav koji se u njoj poštuje i održava. Upravo su kulturalni čimbenici ključni za današnju krizu obitelji; oni čine vrlo teškim konačne odluke koje se donose jednom zauvijek, kao i otvorenost životu i prinos zajedničkom dobru.³⁵ Dok upozorava na važnost zaštite braka, papa Franjo upozorava da je u tom pogledu jedan od najvećih problema opća krhkost veza i česta nemogućnost preuzimanja jasnih i konačnih odluka i obveza u današnjim generacijama (EG, br. 66). Navodeći riječi iz apostolske pobudnice Ivana Pavla II., *Crkva u Aziji*, papa Franjo ističe da u tom smislu negativni aspekti industrijâ medija i zabave na poseban način ugrožavaju svetost braka i stabilnost obitelji (usp. EG, br. 62).

Kako bi u okvirima takve situacije obitelj mogla biti evangelizacijski djelotvorna, važno je na obitelj ne gledati tek kao na objekt pastoralne skrbi, već ju u prvom redu vidjeti kao subjekt koji iznutra drži i izgrađuje Crkvu i promovira njezino evangelizacijsko poslanje.³⁶ Za obnovljenu svijest o važnosti povratka Bogu u društvu nužno je najprije obitelj iznutra obnoviti u vjeri.³⁷ Teško je otkriti pravo Božje lice ukoliko se živi unutar obitelji nagrižene raznoraznim teškoćama.³⁸ Kako bi obitelj bila evangelizacijski čimbenik, nužno je da u vlastitom unutarnjem zajedništvu gaji iskustvo susreta s Isusom Kristom.³⁹ Bez tog iskustva ona ne može evangelizirati. Ove tvrdnje upućuju na prave razloge manjkave evangelizacijske aktivnosti većine katoličkih obitelji u Hrvatskoj. Naime, velika većina obitelji obuhvaćena je okvirom tzv. prosječnog, ili bolje rečeno polovičnog, površnog kršćanskoga života koji je uglavnom vezan za neke vjerske elemente, većinom tradicijske naravi koji se aktualiziraju tek u ponekim, točno određenim trenutcima života. Logično je stoga da takve obitelji ne mogu biti evangelizacijski aktivne jer u sebi nisu doživjele duboko iskustvo evangeliziranosti, ili je to iskustvo površno, ili je pak (što je najčešći slučaj) davno postalo dijelom osobne ili zajedničarske povijesti u obitelji.

3.2.1. Snažnije integriranje obitelji i župe

Problem manjkavosti u odnosu na životno značenje ili važnost župe za ljude današnjice odavno je uočen kao jedan od ključnih izazova s obzirom na djelovanje župne

³⁵ Usp. J. GRANADOS, La »conversione pastorale« (*Evangelii gaudium* 25) verso la famiglia, u: *Orientamenti pastorali* 62(2014.)6, str. 18.

³⁶ Usp. J. GRANADOS, La »conversione pastorale« (*Evangelii gaudium* 25) verso la famiglia, str. 21.

³⁷ Usp. *isto*, str. 20.

³⁸ Usp. *isto*, str. 19.

³⁹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., br. 22.

zajednice.⁴⁰ Ta činjenica dovodi do zaključka da za brojne manjkavosti u odnosu na pastoral braka i obitelji u župnim zajednicama nisu odgovorne samo te zajednice, već je obitelj u sebi duboko zahvaćena različitim procesima koji produciraju prosječno vrlo nisku životnu važnost Crkve, a time i župe za suvremenog čovjeka. To, jasno, ne znači da Crkva (i u svojoj institucionalnosti) nema više nikakvo značenje za čovjeka. Ona to značenje često barem do neke mjere zadržava na razini savjesti i onda kada gotovo svi vanjski pokazatelji govore suprotno.⁴¹ Štoviše, puno puta može se tvrditi da i svojevrsni 'bunt' protiv Crkve u određenim situacijama označava samo prikriveni vapaj za pomoću ili, pak, najčešće također prikriveni, pokušaj opravdavanja različitih problematičnih svjesnih životnih izbora i odluka. To, jasno, ne znači da nema i otvoreno zlonamjernih napada.

Župa je za današnju obitelj u velikoj većini slučajeva važna u određenim životnim situacijama, poglavito glede slavlja sakramenata djece ili drugih članova obitelji ili rodbine. Tek za manji broj obitelji župa predstavlja stabilno i stalno crkveno životno-vjersko uporište. Najveći dio obitelji ipak je doživljava kao svojevrsnu 'stanicu za vjerske potrebe'. U takvoj situaciji nužno je osnaživati povezanost obitelji i župe ponajprije pokušavajući tražiti modele djelovanja koji će pomoći posvješćivanju i izgradnji identiteta i uloge obitelji unutar župne zajednice. Župa za obitelji treba postati životni vjerski prostor unutar kojega će moći istinski susresti Boga i njegovu zajednicu.

Papa upozorava da »u prevladavajućoj kulturi prvo mjesto zauzima ono što je izvanjsko, neposredno, vidljivo, brzo, površno i prolazno. Ono što je stvarno ustupa mjesto prividu.« (EG, br. 62). U takvoj situaciji nije nikakvo čudo da je obitelj u krizi. Društveni i kulturni čimbenici često promoviraju modele življenja i ponašanja koji ne idu za osnaživanjem obiteljskog života. Iz te perspektive postaje jasno zašto slabe obiteljske veze i zašto se javljaju toliki drugi problemi povezani s ovima. Danas je, ističe se u ovoj pobudnici, opća krhkost vezâ postala posebno opasna kada su u pitanju brak i obitelj (usp. EG, br. 66). Sam brak, smatra Papa, danas se teži promatrati tek kao oblik pukog emocionalnoga zadovoljenja, bez jasnih temelja i obveza (usp. EG, br. 66). U svjetlu takve situacije, pastoralna skrb Crkve treba poprimati sasvim određene i jasne obrise u odnosu na brak i obitelj: »Pastoralni rad mora još bolje pokazati da odnos s našim Ocem zahtijeva i potiče zajedništvo

⁴⁰ Više o tomu vidi u: P. ASOLAN, *Giona convertito. Paralipomeni di teologia pastorale*, Lateran University Press, Città del Vaticano, 2013., str. 84.-86.

⁴¹ Više o tomu vidi u: B. SEVESO, *La pratica della fede. Teologia pastorale nel tempo della Chiesa*, str. 618-621; N. VRANJEŠ, *Identitet postmodernog čovjeka u europskom kontekstu i kršćanski identitet danas*, u: *Kršćanstvo i identitet – Christentum und Identität. Zbornik radova*, Hrvatski dušobrižnički ured, Frankfurt am Main, 2014., str. 40.

koje ozdravlja, promiče i jača odnose među osobama. Dok se u svijetu, osobito u nekim zemljama, ponovno javljaju razni oblici ratova i sukoba, mi kršćani ostajemo uporni u svojoj namjeri da poštujemo drugoga, da liječimo rane, gradimo mostove, uspostavljamo odnose i pomažemo »nositi jedni bremena drugih« (Gal 6, 2).« (EG, br. 67).

Župna zajednica pozvana je razvijati unutar sebe integralni pristup pastoralu braka i obitelji, tj. djelovanje u odnosu na ove temeljne okosnice ljudskog i vjerničkog života postaviti u središte svoje pastoralne pozornosti,⁴² odnosno u sva područja svoga djelovanja integrirati obiteljski pastoral. No, to postavljanje u središte pozornosti ne bi smjelo biti samo pokušaj ponavljanja nekih do sada isprobanih načina djelovanja, tj. nekih modela koji su se manje-više svodili na forme izdvojenog djelovanje za brak i obitelj. Naime, upravo takvo djelovanje pogodovalo je razvitku pastoralu koji je prilično podijeljen na tzv. sektore, tj. pasterala čija su područja toliko odvojena da je ponekad vrlo teško uočiti jasnu poveznicu između pojedinih područja djelovanja. Upravo u župnoj zajednici kao najkonkretnijem okviru crkvenoga života takvi pristupi pastoralu ostavljaju neslućene posljedice. Pastoral se previše diferencira, a pojedina njegova područja postaju u sebi prilično zatvoreni sustavi. To isto često se događa s pastoralom braka i obitelji.

Stoga je nužan zaokret prema integralnom pastoralu braka i obitelji, tj. prema takvom načinu djelovanja koji će skrb za brak i obitelj postaviti u središte cjelokupno pastoralne aktivnosti Crkve i tako na skladan način u cjelokupnom pastoralu istaknuti obiteljsku dimenziju.⁴³ To ne znači da ne će biti potrebne specifične aktivnosti tipične za pastoral braka i obitelji, naprotiv. No, one će biti skladnije povezivane sa svim ostalim crkvenim aktivnostima koje se operativno tek u nekoj mjeri mogu ticati pasterala braka i obitelji. To znači da se izgradnja i djelovanje župne zajednice nužno treba započeti polazeći od obitelji. Samo tako bit će moguće ostvarivati novu pastoralnu kulturu – kulturu obitelji,⁴⁴ tj. kulturu življenja i djelovanja svih članova Crkve u kojoj će svijest o važnosti obitelji te o njezinoj zaštiti i promoviranju biti jasna i istaknuta.

3.2.2. *Drugačiji pristupi unutar pojedinih segmenata pasterala braka i obitelji*

Kako bi i obitelj i župa bile istinske evangelizacijske zajednice, nužno je unutar župne zajednice drugačije prilaziti pojedinim segmentima pasterala braka i obitelji od kojih ovdje izdvajamo samo najvažnije. Jedan od tih svakako je *priprema za brak*.

⁴² Usp. J. GRANADOS, La »conversione pastorale« (Evangelii gaudium 25) verso la famiglia, str. 28.

⁴³ Usp. isto, str. 24.-25.

⁴⁴ Usp. isto, str. 21.

Ova tema izdvaja se danas na poseban način u odnosu na pastoral župne zajednice, budući da predstavlja jedan od njegovih najproblematičnijih elemenata. Valja se ponajprije zapitati kako se u većini župnih zajednica uopće ostvaruje priprema za brak i kakva je kvaliteta te pripreme. Čini se da u promišljanju o ovom pitanju najprije treba postati svjestan činjenice da je najveći dio pripreme za brak prepušten biskupijskim, dekanatskim ili drugim strukturama. Župne zajednice u ovoj pripremi općenito sudjeluju u manjoj, a ponegdje i u vrlo maloj mjeri. Priprema za brak i obitelj trebala bi stoga postati prisutnijim oblikom angažmana u župnoj zajednici i to na različite načine. Naglasak u pripremi za brak potrebno je danas više stavljati na elemente duhovne pripreme, na molitvu, na čitanje i razmatranje Božje riječi i uključivanje u živo crkveno zajedništvo, te na odgoj za život u krjepostima. Samo na taj način zaručnici će moći doživjeti iskustvo uključivanja u novu stvarnost na koju su pozvani.⁴⁵

Današnja opća krhkost veza čini se da u velikoj mjeri pogađa zaručnike koji su sve manje sposobni za trajne i potpune odluke i životne izbore. Stoga je Crkva preko župe posebno obvezna pratiti i pomagati upravo zaručnike, a onda i mlade bračne parove i obitelji u njihovu stasanju na putu zajedničkoga življenja. Ovo je segment djelovanja župe koji svakako zahtijeva dodatno unaprjeđenje i osuvremenjivanje. Naime, osobito su bračni parovi netom nakon vjenčanja kao i mlade obitelji većim dijelom prepuštene same sebi. Obično se pretpostavlja da će se oni bez problema uključiti u život župne zajednice i da će u njezinu redovitom pastoralu pronaći sve ono što im u tom konkretnom razdoblju života treba za obiteljski i vjerski život. No, kao što i svaka skupina vjernika zahtijeva određene prilagođene modele djelovanja, to isto zahtijeva i ova, po sebi vrlo ranjiva populacija.

Posljedice zapostavljanja ovoga područja pastoralna mogu biti kobne, kako za obiteljski, tako i za crkveni život. Naši biskupi već su početkom ovoga tisućljeća uočili ovaj problem te ga jasno istaknuli u *Direktoriju za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*: »Naime, dok je donekle zaživjela svijest o važnosti pastoralne skrbi u pripravi mladih za brak i važnost pripreme na samo slavlje vjenčanja, bitno je manja svijest o važnosti sustavne pastoralne brige o mladom bračnom paru i mladoj obitelji u prvim godinama njihova života. Zapostavljanje toga područja pastoralnoga djelovanja može dovesti do toga da se oni, zaokupljeni svojim poteškoćama i zaokupljeni u krug vlastitih briga, koje im donosi novi i posve drukčiji način života, čak počnu udaljavati od Crkve.«⁴⁶ Za župu je zato izuzetno važno da i u ovom, kao i u svim drugim područjima pastoralna bude kreativna, tj. da promiče i aktualizira različite

⁴⁵ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, br. 23.

⁴⁶ *Isto*, br. 51.

modele djelovanja kako bi pomagala, pratila i podržavala mlade bračne parove i obitelji. » ... Potrebno je da poglavito župna zajednica prihvati takve bračne parove i obitelji, da ih prati te da im pomaže na početku njihova zajedničkog života. Kao prvo potrebno je mlade obitelji *pronaći i prihvatiti*, što znači da bi u župnoj zajednici trebali postojati posebni sadržaji i oblici rada s mladim obiteljima. Za te bi bračne parove to bilo 'mistagoško' razdoblje poniranja u slavljeno otajstvo koje ih povezuje te susreti dijaloga, molitve i promišljanja nadahnutog tim otajstvom.«⁴⁷

U ovom pogledu od osobitog je značenja u župnoj zajednici stvarati mrežu suradnika u obiteljskom pastoralu, osobito oblikovanu od iskusnijih i zrelijih bračnih parova i obitelji. Mlade obitelji tek prolaze različita životna iskustva koja pred njih mogu staviti velike životne, ali i vjerske izazove. Osobit izazov predstavlja roditeljska dimenzija braka. Zato »i kršćanski zauzeti parovi i župna zajednica mogu i moraju ozbiljnije pridonijeti toj roditeljskoj dimenziji današnjih brakova, uspostavljajući redovitu skrb zajednice s prikladnim pastoralnim i sadržajnim programima, koji uključuju znakove solidarnosti, infrastrukturnu potporu (dječje jaslice i vrtići, savjetovališta). Kršćanska zajednica tako stvara osjećaj prihvaćenosti i sigurnosti u mladom bračnom paru.«⁴⁸

Budući da evangelizacijski usmjeren pastoral podrazumijeva izlazak Crkve prema ljudima današnjice, u pogledu obiteljskoga pastorala u župi, vrlo je važno da članovi župne zajednice uče na misionarski način izlaziti na životne periferije župe i uočavati mlade, osobito doseljene obitelji, uspostavljati s njima kontakte i nuditi im različite pastoralne programe zajednice. »Za mlade bračne parove bit će veoma korisne duhovne obnove, bračni vikendi, molitveni susreti ili općenito duhovni programi koji mogu biti vezani i uz određene duhovne udruge i pokrete.«⁴⁹ Ovo posljednje jasno naznačuje da metodologija djelovanja zajednice treba podrazumijevati i otvorenost, i suradnju s nadžupnim strukturama i drugim crkvenim oblicima zajedništva i djelovanja. U ovom pogledu na poseban način treba vrjednovati ulogu katoličkih obiteljskih savjetovališta.⁵⁰

Prilika koju u okviru redovitoga pastorala u župama s obzirom na obitelji treba puno više afirmirati svakako su predsakramentalni i drugi susreti s roditeljima i obiteljima. To je jedinstveno vrijeme za evangelizaciju obitelji, bilo da je riječ o pripremi za sakramente vlastite djece, u prvom redu za sakramente kršćanske inicijacije, ili da se radi o drugim susretima svećenika i drugih pastoralnih djelatnika s

⁴⁷ *Isto.*

⁴⁸ *Isto.*

⁴⁹ *Isto.*

⁵⁰ *Usp. isto.*

obiteljima. Takvi susreti u župnoj zajednici često se svode na organizacijska pitanja, ili pak na jednostavnu vježbu za obred. Nužno je da svećenik uputi članove obitelji u dubinu i važnost obrednoga slavlja, no susreti predsakramentalnih priprema moraju uključivati i puno širi okvir duhovno-teološkoga razmatranja, unutar kojega je moguće ostvarivati istinsku evangelizaciju obitelji, osobito onih koje su inače udaljenije ili pak uglavnom potpuno ođaljene od Crkve. Od roditelja današnje djece najčešće se očekuje da, kao po nekom automatizmu, sudjeluju i u vjerskom odgoju i budu nezamjenjiv čimbenik pripreme svoje djece za sakramente. Oni to u svakom slučaju i trebaju biti. No, jasno je da velika većina današnjih roditelja tu obvezu ne može na prikladan način ostvarivati, budući da ni sami nisu utvrđeni u vjeri. Stoga bi susreti pripreme za sakramente trebali u prvom redu biti susreti najprije kateheze roditelja i kumova.

Nužan redoviti, a osobito evangelizacijski element pastoralnoga djelovanja, u odnosu na brak i obitelj u župnom pastoralu, svakako bi trebale biti *zajednice obitelji* unutar samih župa. Oformljene prema modelu 'živih vjerničkih krugova' ove bi zajednice imale specifičnu zadaću sudjelovanja u pastoralu braka i obitelji te promoviranja obiteljskih vrijednosti i obiteljske duhovnosti u župi i u društvu. Nažalost, u našoj domovinskoj pastoralnoj stvarnosti ne možemo se pohvaliti osobitim djelovanjem živih vjerničkih krugova, a pogotovo zajednica obitelji. Čini se da su ovakvi modeli okupljanja još uvijek rijetkost i da se svode na izdvojene slučajeve u određenim sredinama. Zato bi se najprije trebalo više poraditi na promoviranju drugačijih načina djelovanja u župnom pastoralu. To s jedne strane uključuje drugačije načine formacije klera, načine putem kojih bi budući svećenici mogli usvojiti novije modele okupljanja unutar zajednice. U odnosu na vjernike laike svakako je nužno na mnoge načine neprestano podizati razinu, kako duhovno-molitvenoga života, tako i teološko-pastoralne obrazovanosti. To je temeljni izazov u odnosu na sva pastoralna područja, pa onda i u odnosu na pastoral braka i obitelji.

4. Naviještanje evanđelja i homilija

Između tolikih tema, kojima papa Franjo u ovoj pobudnici izričito posvećuje više pozornosti, nalazi se tema homilije zaređenih službenika Crkve, tj. načina ostvarivanja homiletske službe danas. Ovdje smo pokušali izdvojiti i proanalizirati najvažnije poticaje za ostvarivanje ove tako značajne crkvene aktivnosti, od koje uvelike ovisi današnji evangelizacijski 'izlazak' Crkve. O ostvarivanju homiletske službe govori se u trećem poglavlju pobudnice, naslovljenom *Naviještanje evanđelja*. Papa homiletsko propovijedanje promatra u sklopu ukupne navjestiteljske aktivnosti Crkve unutar koje ono ima posebno mjesto. Homiletsko propovijedanje zaređenih službenika unutar liturgijskih slavlja Crkve inače je jedna od najaktualnijih teološko-pastoralnih tema danas. Papa je svjestan da je svećenička služba u suvremenim

prilikama pod znakom mnogih izazova, te da je jedan od njih svakako pristup ostvarivanju homiletskoga segmenta služenja. Stoga mu i posvećuje posebnu pozornost. U tom pogledu izdvaja nekoliko važnih segmenata u odnosu na koje je danas nužno unaprjeđenje služenja.

4.1. OSOBNO ŽIVOTNO SVJEDOČANSTVO I HOMILIJA

Među prvim važnim poticajima, kojima nastoji pomoći zaređenim službenicima u ostvarivanju homiletske službe, svakako je poticaj na što veće suobličavanje vlastitoga života poruci koju se naviješta. To je nezamjenjivo polazište svake navjesticke djelatnosti. Izuzetno je, naime, važno shvatiti da je homilija neodvojiva od onoga koji je izgovara, tj. da je komunikacija poruke direktno povezana s osobom navjestitelja. Homilijom propovjednik iznosi i dio sebe.⁵¹ Homilija je za svećenika i privilegirana prilika za svjedočenje vjere i iskazivanje pastirske ljubavi službom prema povjerenim vjernicima.⁵² Papa već u prvom dijelu pobudnice ističe da »... moramo imati na umu da svako učenje doktrinâ mora nalaziti svoj odraz u načinu života onoga koji ih naučava, koji svojom blizinom, ljubavlju i svjedočenjem budi pristanak srca.« (EG, br. 42).

Upravo je nerazmjer vlastitoga životnog svjedočanstva i poticaja koje se nastoji prenijeti putem homilije jedan od najvećih problema svećeničke službe danas. Za propovjednike je vrlo važno shvatiti da je upravo taj nerazmjer vjernicima jedan od prvih indikatora neautentičnosti navještaja, ali ne samo navještaja, nego najčešće i cijele svećeničke službe, a nerijetko i cijele Crkve. To, jasno, ne znači da su propovjednici u cjelokupnosti vlastitoga služenja osuđeni na milost i nemilost pojedinačnih prosudbi, ali to ipak upućuje, barem kao određeni poticaj, na trajno i pošteno razlučivanje vlastitoga života i također trajno sve veće usklađivanje tog života s idealima o kojima se u govori u homiliji.

Uz rečeno valja istaknuti da nerazmjer osobnoga života i ideala evanđelja, o kojemu se propovijeda u homiliji, najčešće dovodi do pojava kritizerstva i često moralizatorskoga razračunavanja s pojedinim problemima u homilijama. To od homilija više čini svojevrsni 'obranaški' govor negoli poticaj za radosni dijalog naroda s Bogom. A radost evanđelja na poseban način treba osjetiti upravo u homiliji. Zato Papa poziva na pozitivno uobličavanje homilije (usp. EG, br. 159), tj. na takav pristup koji će, ne umanjujući zahtjevnosti evanđelja, znati pobuditi nadu i poticaj za vedro i radosno nasljedovanje Isusa.

⁵¹ Više o tomu vidi u: C. BISCONTIN, *Predicare bene*, Edizioni Messaggiere, Padova, 2007., str. 106-107.

⁵² Usp. *isto*, str. 111.

4.2. PRISTUP PRILAGOĐEN MOGUĆNOSTIMA SLUŠATELJA

Drugi važan segment homiletskoga služenja svakako je pitanje odnosa prema mogućnostima shvaćanja (osobito teološkoga) i prihvaćanja poruke od onih kojima se poruka naviješta. Već je stara kršćanska mudrost upozoravala kršćanske učitelje da sve u biti poučavaju istim stvarima, ali to moraju činiti na različite načine.⁵³ Papa Franjo u ovoj pobudnici u tom pogledu polazi od realističkoga pristupa u odnosu na mogućnosti slušatelja i osobito upozorava na činjenicu da način na koji danas prenosimo poruku evanđelja nužno mora biti prilagođen tim mogućnostima: »Trebamo, dakle, biti realni i ne uzimati zdravo za gotovo da naši sugovornici poznaju čitavu pozadinu onoga što govorimo ili da mogu povezati ono što govorimo s bitnom srži evanđelja koja tomu daje smisao, ljepotu i privlačnost.« (usp. EG, br. 34). Nužno je dakle, ponekad i mukotrпно, kreativno uobličavanje homilije koje će povezivati uzvišene istine vjere s mogućnostima shvaćanja slušatelja i to tako da u isto vrijeme bude poticajno i pozitivno, ali i da budi odgovorni pristanak srca i savjesti.

4.3. KREATIVNOST U NAČINU PRENOŠENJA PORUKE

Usko povezano s prethodno istaknutim pitanjem mogućnosti slušatelja jest i pitanje kreativnosti u pripremanju i izgovaranju homilije. Naime, velik problem homiletskoga služenja danas upravo je problem neaktualiziranih, šablonskih, 'rutiniziranih' i nepripremljenih homilija. Taj problem i način kako ga promatra papa Franjo mogli bismo uokviriti u širi kontekst njegova govora o kulturi i inkulturaciji evanđelja, što predstavlja paradigmu kroz koju on promatra cijeli pastoral Crkve. Papa polazi od tvrdnje da u kršćanskom poslanju danas nužno moramo biti svjesni činjenice brzih kulturnih promjena koje nas nukaju na neprestano traženje načina što boljeg prenošenja poruke, kako bi je slušatelji uvijek mogli prepoznati kao privlačnu i novu (usp. EG, br. 41). Inače se pojmu *kulture* u ovoj pobudnici posvećuje veliki prostor i to upravo na početku poglavlja o naviještanju evanđelja i prije govora o homiliji (usp. EG, br. 115.-118).

Sve ovo upućuje na činjenicu da homilija, s jedne strane, mora biti vjerna svetom tekstu koji je netom navješten, kao i liturgijskom kontekstu unutar kojega se izgovara, ali da nikada ne smije biti pretvorena tek u jednostavnu katehezu (iako sadržava i katehetsku dimenziju!) ili u oblik moralizatorske poruke (usp. EG, br. 142). U odnosu na mogućnosti slušatelja trebala bi biti koncipirana na način da bude prilagođena zahtjevima određene kulture u odnosu na mogućnosti prihvaćanja poruke i da bude aktualna upravo u odnosu na kulturu ljudi kojima je namijenjena (usp.

⁵³ SAINT GREGORY THE GREAT, *Books 3 and 4 of The Regula Pastoralis*, Trinity Press International, Harrisburg, 1998., str. 1.

EG, br. 143). Čini se da je upravo to jedan od bitni problema homiletske službe danas. Mnoge su homilije vrlo daleko od stvarnoga vremena i kulture u kojima žive ljudi kojima su namijenjene. Naši suvremenici često ne razumiju značenje pojmova koji se u homilijama koriste, ali i slike i paradigme koje se koriste često su prilično udaljene od realnosti današnjega društva. Pritom je važno istaknuti da se teološki govor treba očuvati od opasnosti svodenja na često prilično »banalni« svakodnevni rječnik, te da se propovjednici trebaju učiti umijeću prikladnog služenja sa slikama i usporedbama, osobito evanđeoskim. No, ono što u ovom pogledu treba više činiti jest prikladnije uvođenje ljudi u značenje teološkoga govora i to tako da smisao toga govora mogu sami povezivati s paradigmama kulture u kojoj žive, te da tu istu kulturu mogu rasuđivati u svjetlu teoloških istina koje su upoznali. To znači da je nužno puno više vremena i snage posvećivati različitim katehetskim susretima izvan liturgijskih slavlja kako bi vjernici bivali što bolje uvođeni u značenje teoloških pojmova, a ne same homilije (pod izlikom nemogućnosti drugih okupljanja) pretvarati u čisto katehetska predavanja ili tek u obrazlaganja pojedinih biblijskih pojmova. Homilija je u prvom redu dijalog Boga i njegova naroda u povlaštenom ozračju liturgije i moći će doista biti takva ukoliko se oni koji je slušaju budu mogli pronaći u značenju njezina sadržaja, tj. ukoliko njezina dubina, ljepota i snaga dopre do njihovih srdaca i savjesti.

Kreativnost uvijek znači i odgovornost. Iz cjeline Papina govora o homiliji dade se zaključiti da on kreativnost, na koju toliko poziva, promatra isključivo u vidu približavanja naroda Bogu. Zato i u odnosu na homiliju, točnije u odnosu na sve elemente koje treba uzeti u obzir prilikom njezine pripreme, ističe da je pravilo evanđeoskoga razlučivanja temeljno za djelovanje propovjednika (usp. EG, br. 154). Propovjednik se u homiliji ne obraća narodu zato da bi se nekome svidio njegov govor, da bi bio pohvaljen, da bi ispunio neku diplomatsku ulogu ili nešto tomu slično. U razlučivanju on otkriva što je potrebno kako bi u skladu s porukom Božje riječi određenoga slavlja konkretna zajednica, kojoj je poslan, napredovala na putu zrele i odgovorne vjere.

Zaključak

Apostolska pobudnica *Evangelii gaudium* predstavlja snažan poticaj pape Franje cijeloj Crkvi na novu etapu i na primjenu drugačijih pristupa u evangelizaciji. U tom svjetlu u njoj su promotreni svi bitni elementi pastoralala, a osobito elementi koji su uključeni u redovito crkveno djelovanje. U svjetlu nastojanja oko drugačijega pristupa u prenošenju evanđelja Papa promatra djelovanje opće Crkve, ali i djelovanje na biskupijskoj, župnoj i na drugim razinama, dotiče teme djelovanja u pojedinim područjima pastoralala, polazi od potrebe poosobljenoga pristupa u djelovanju i uvažavanja evanđeoskoga razlučivanja kao istinske metode pastoralala. Među temama

kojima smo u smislu misijske preobrazbe pastoralu u ovom radu posvetili veću pozornost, nalaze se tema župe, pastoralu braka i obitelji i tema homilije. Ovo su samo neke od važnih tema u odnosu na koje je današnji pastoral potreban preobrazbe, a ovdje su obrađene kao primjeri na kojima je moguće uočiti koje bi se promjene u svjetlu Papinih riječi trebale ostvarivati u pastoralu, u odnosu na njegova pojedina područja i elemente. Ovu pobudnicu na poseban način krase beskompromisan Papin stav u odnosu na pojedine izazove i probleme crkvenoga života, bilo da je riječ o konkretnim pastoralnim aktivnostima, bilo da je riječ o crkvenom zajedništvu ili o životu i djelovanju pojedinaca koji to zajedništvo čine. U tom smislu Papa se odlučno suočava s lošim elementima kršćanskog života i nudi elemente obnovljenoga duhovnog zauzimanja u djelovanju Crkve. Sve to ovaj dokument čini vrijednim teološko-pastoralnim, ali i duhovnim djelom.

A CHURCH WHICH GOES FORTH. THE ACTUALITY OF POPE FRANCIS' APOSTOLIC EXHORTATION EVANGELII GAUDIUM

Nikola Vranješ*

Summary

The Apostolic Exhortation of Pope Francis Evangelii Gaudium is surely one of the documents that will mark the pontificate of the present Pope, but also mark this period in the life of the Church in which we live and work. The document reflects the needs and challenges of the Church today. It views the entire scope of Church activities through the prism of evangelization. It outlines all essential elements of Church's life and activities, the elements for which there are given clear guidelines with respect to the transformation of some existing models of pastoral care, as well as to meet the challenges and problems that are clearly identified and called by their proper name. In the paper, we try to identify the essential points that reflect the actuality of this document with respect to the situation in our domestic Church. We approach the subject with the intention of theological-pastoral discernment of concrete pastoral in the light of the guidelines of this document. Here we refer to those elements of the existing pastoral care where the Church 'goes forth' to the peripheries of human lives that are in this respect particularly present. To this end, three areas are studied in particular: the parish, the family and the homily. Besides the exhortation Evangelii Gaudium, this paper finds its theological-pastoral foothold in the works of some bishops and theologians, especially those who are familiar with Pope's actions from the time before he became Pope, and some of them monitor his activities more closely even today.

Keywords: *Evangelii Gaudium, evangelization, joy, pastoral care, family, parish.*

* Doc. dr. sc. Nikola Vranješ, Theology of Rijeka, Dislocated Studies of Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, Omladinska 14, 51 000 Rijeka, Croatia, nickvranjes@yahoo.com